

Mahaingurua

Eskolak haurra irakurtzaletu?

Mikel Elustondo

Oraindik orain Jiménez de Aberásturik eskribitu duena dakarkizuet gogora¹, zuetako asko jakinaren gainean zaudetela jakinagatik ere; alegia, gaur egun populazioaren % 60ak ez duela letzeko ohituratik batera.

Datu zehatzagoak dira 1979-80 ikastaroari dagozkionak²:

Populazio arrunta:

Egunero letzen duela dio	% 18,2
Astean egun batzutan letzen du	% 11,2
Astean behin.....	% 7,0
Ez du inoiz letzen esaterako	% 30,3
Ez du inoiz letzen	% 33,3

Haur eta gazteak (ikasketa-liburu eta antzekoetatik at)

Egunero	% 11,2
Astean batzutan	% 27,5
Astean behin.....	% 20,3
Ez du inoiz letzen esaterako	% 41

Emaitzak desberdinak dira, beraz. Nabarmena da oso, gehiago letzen dutela haur eta gazteek helduek baino. Gainera, inoiz ere letzen ez dutenak gehiago dira helduetan, haur eta gazteen artean baino. Aitzitik, gehiago dira entrebitartean dauden haur eta gazteak, hots, irakurle eta ez-irakurleen artean ezbaian daudenak (astean behingoa ditut gogoan).

Inkestek, honako hau ere aditzera eman digute: eduki, liburu gehiago dauzkatela helduek haur eta gazteek baino³. Jakina, sosak ere helduak erabili ohi ditu; gazteak nekez du liburua erosteko adina, are gutxiago haurrak.

Eta nola bizi dira gure ingurukoak? Zenbat letzen dute? Asko ala gutxi da letzen duguna?

Gure Estatuan % 60a da ezer letzen ez duena. Halaxe esan dugu arestian, Jiménez de Aberásturiren arabera. Bestela emango dugu orain xehetasun hori: Estatuan % 36ak dauka bere burua irakurletzat; Alemaniako Errepublika Federalean % 74a da egoera horretan, Holandan % 71, Frantzia % 57a, Britainia Haundian % 55a eta Italian % 48a⁴.

Badago alderik horratik! Gure artean gutxi letzen da. Horixe hartu beharko genuke abiapuntutzat, hortxe bait datza gakoa. Beraz, irakurtzaletzea beste erremediorik ez dago.

Irakurtzaletasuna piztu. Piztu? Nola ekin eta nondik hasi? Erantzuten saiatuko garen galderak.

Hasi, eskolumeengandik has gaitzke (helduak ahaztu ez, baina haurrak lehenengo baizik). Zergatik? Bada, haurtzaro eta gaztaroan bereganatu ohi dituelako gizakumeak bizitza osorako gerta litezkeen usadio eta ohiturak. Haur eta gaztearenganaino iristea errazago bide delako. Eskola-giroan akuilari aparta dugulako: irakaslea, alegia. Eta bestegatik, akaso.

Haurrek irakurmena menperatzen duten garai horretantxe ekin behar genioke irakurtzaletzeko bideari; hortaz, sei-zazpi bat urte bete ondorendik. Eskolan ikasten dute letzen haurrek, eta badirudi bertan ohitu behar dutela letzen, andereñoaren laguntzarekin, jakina. Dena dela, norberaren etxeak lantegi honetan zirikatatu behar lukeela dirudit, nork berea duen etxe-giroak garrantzi handia bait du edozertan ere eta baita irakurtzaletasuna pizteko sasoian ere: liburu egokiak eta giroa duen etxean, haur irakurleak ere errazago izango ditugu; arago, ia-ia matematikoa da, gurasoek letzen baldin badute, haurrek ere letzea.

Gela-barruko irakurketa kontsideratu nahi badugu, on izango da zein irakurketaz dihardugun erabakitzea. Adieraztea behinik behin. Eta testuetarik, ikasketa-liburuetarik eta antzekoetarik at egiten den irakurketa hartuko dugu aintzakotzat. Ez, beraz, andereño nahiz irakasle askok aipatu didatena: "buruketak letzerakoan eta, matematika-ariketak egiterakoan eta, hizkuntz ariketak betetzekoan eta... Bai, letzen dute". Bista-bistan dago ez dela hori orain eta hemengo gaia.

Literatur liburuaren irakurketaz ari gara, irakurketa libreaz, propio letzeko garaiaz. Bego hau garbi! Arestian esan dugunez, haurri eskolan erakusten zaio letzen (dena dela, erakusten zaio eta ikasten du), eskolaurrean irakurketa eta idazketari dagokion hainbat aktibitate betez; eta OHOk lehen urtearen akaberan letrak ezagutzera iritsi ohi da, eta letzen badakiela esan ohi dugu (arteaz ulerpen-mailan gorabehera handiak baldin badaude ere). Heziera Orokorrean bertan utziko dio letzeari seguru: letrak ezagutzen ikasteko, eta, hortaz, letzen ikasteko, testu goxo eta politikaz azaldu zaizkiolarik, gero, ikasi orduko, derrigorrezko testu aspergarri nahiz bihurriak letu beharrean aurkitzen delako. Ondorioz, azkenerako, neska-mutil koskortuak ez du letu nahi: ez libururik, ez komikirik, ez fotonobelarik, ez ezer.

Horrelaxe gertatzen da % 41ean. Eta horrelaxe gertatzen da, gizartearen eta familiaren maila ekonomiko eta soziala hala-moduzkoa datekeelako. Horrelaxe gertatzen da, herri sobera-aiptuaren kultur maila murrizta delako. Horrelaxe gertatzen da, gure gobernariak nahiago dutelako defentsa, misil eta neutroietan jostatu. Eta ez da hori berrikeria ari naizen honen hautu kaxkarra, ez⁵. Baina dagoeneko politikak kulturalaz mintzatu beharko genuke.

Eskolan letzen ikasi arren, gerora ez dugu letzen, ez gara horretaz baliatzen: ez-irakurle bihurtu ohi gara.

Irakurketak, eta batez ere estreinako urteetan, giro goxoa behar du. Familiak arduratu behar du horretaz. Hala eta guztiz ere, etxegiroak laguntzen ez duenean, are gogotikago saiatu beharko du eskolak su hori pizten lehenengo, suspertzen alegia. Irakaslearen lana ezinbestekoa da, dela letzeari buruzko oharrak emanez, dela liburu berriak erakutsiz, letu nahi den liburuaren inguruko ekin-tzak antolatuz, jolas eta ariketak⁶, eta letzeko tirria hori bizi ez dutenei igarri eta antzemanaz, plangintza zehatzak eskaintzeko, segidan: eman dezagun, liburu interesgarri eta bizienak eskuetan jarritz, errazagoak, komikiak, etab.

Irakasleen lan koordinatu eta bateratuak derrigorrezkoa dirudi. Behin, halakoren batean, bata egindakoa besteak indar dezan eta ez alferrik galtzen laga. Liburu berriak ere erakutsi beharko dira, argitarapen berriak seguru... Talde-lana, duda-izpirik gabe.

Irakasle eta andereñoek, beraz, Hasiera-Zikloan hasi eta Goi-Zikloraino, irakurtzaletze-prozesuaz arduratu behar dutenez, ahalegindu beharko dute honakootan:

1. Ordutegian barrena, irakurketa librearen garaia seinalatu zenbait alditan, ikasle guztiek haien eskura lagatako liburuetatik letu dezaten. Berdin dio beren liburuak izan, eskolarenak, mailarenak.
2. Gelak liburuen txokoa izan dezan saiatu. Liburuak agirian daudela, eta, hobeto, haurrak atsegina duen liburua etxera eramateko modua izan dezan. Ikasgelak horrelakorik ez badu, mailak behinik behin. Leherrenak jo behar badira ere, lortu.
3. Esperientzien berri eman elkarri, dela gelaz-gela, mailaz-maila edo zikloz-ziklo. Nahiz hiruhilero, nahiz hilero edo aldiro.
4. Irakurketa-giroa suspertzeko ekintzak antolatu⁷, ilustrazio-sariketak, umeen lanak jasoko dituen "liburua" osatu, poema, ipuin eta bertso emanaldiak eratu.
5. Egindako esperientziak aztertu, eta, gerora hobetzeko, sistematizatu.

Ez pentsa huskerietan gabiltzanik. Eskolaren xederik nagusia, hauxe izan bait liteke: alegia, ikasleak letzen eta eskribitzen ikastea⁸ (hizkuntzaren pobretzeari ere eutsi asmotan).

Ondorioz, letzeko gogoia piztea bezalakorik ez dago. Suspertu eta eutsi gero. Letzeko zaletasuna, bestalde, ez da sortu ohi irakurtzeko aginduta: "Liburu hauek aurren; horrenbeste ikastaroan zehar; hau eta beste hori Gabonetarako...". Laket izan ezean ez dago: abenturak eskaini, narrazio biziak, fikzioa, mitologia, bertsoak, txisteak, biografiak...

Rodari-k esana omen da: "berez irakurtzen duten haurrak ditugu, batetik, eta eskolarako letzen dutenak, bestetik". Bego horretan.

Berez irakurriko duten haurrak nahi izanez gero, eta luzaro eskolak ezin bete izango duen lana kunplitzeko dugu biblioteka¹⁰. Aproposa benetan.

Gaztetxoak irakurtzaletzeko aukerarik handiena eskolak izanagatik ere, bibliotekak ere badu helburu horretara iristeko bitartekorik. Besterik da honetaz ez baliatzea. Dena dela, ondo antolatutarik beharko du bibliotekak.

1. Egoitza: izan dadila argitsua, epela neguan, alaia, hots: txoko goxoa. Hala-moduzko egoitzak ere irakurtzaletasuna susper lezake, baldin eta liburuak ondradu eskaintzen baditu, aukera handia baldin badu, alegia.
2. Liburua: bibliotekak aukera handia, zabala eta eguneratua eskaini behar du; liburu asko argitaratzen bait da egun, kalitatezkoa izan dadila bibliotekakoa. Gainera, kaleratu ahala jaso dezala liburu berria. Bibliotekako liburu berriztatu egin beharko da aldiro; forratu eta beste. Bi urte baino gehiago oso-osorik irauten duen liburu ez ohi da errentagarria, esan nahi bait du honek ez dela erabilia izan, interesgarria ez zelako, seguru.
3. Arduraduna: estudioak ez-ezik, bere gain dituen liburuak ezagutu beharko ditu; irakurle bada, hobe, eta baita umezalea bada ere. Denen gainetik, pazientzia handikoa beharko du.
4. Antolakuntza-sistema: haurrak liburu atzaparretan erabiltzeko duen beharra kontutan harturik (helduek ere bai, baina tira!), eskura jarri beharko zaizkio liburuak. Hobe nolabait sailkaturik erakusten bazaizkio, adinez nahiz gaien arabera. Supermerkatuetako tranpak egitea ere komeniko da: alegia, liburu berriak apal berezian eman, liburu onenak —produkturik onenak— urrutien laga, etab.

Bibliotekak eta eskolak, eskolak eta bibliotekak, elkarrekin batera jokatu ezinik ez daukate. Ederra litzateke ikastaroaren estreinaldian bibliotekako bidea erakustea, baina ikasgela harainoxe eramanez, eta zein liburu dauden ikusiz, istorio bat edo beste kontatuz, funtzionamendua ikasiz. Are hobeki, eskolaren eta bibliotekaren arteko harremanak sendotzen badira, aldizkako bisita eta kolaborazioak medio: sariketak, liburu-maileguak, proiektzioak⁹.

Haurra nahiz gaztea irakurtzaletzeko moduko ekintza goralgarria izan liteke idazlearen ezagutza egitea (Adibidez, ezagutza ho-

nen ondorioz sor litekeen eskutitz-trukaketak erabat bete lezake gure helburua: haur eta gaztearen irakurtzaletzea). Bibliotekak bideratu beharrekoa dirudi idazlearen ezagutza egite hori.

Ez dago haurra irakurtzaletzeko bitarteko bat bera baztertzerik; hemen azalduak, artikulua nahiz liburuetan aurki zenitzaketenak (nonnahi, gainera), zeuek asmatu inizatiba xume, xoilak,... oro eskergarri ez-zik mesedegarri izango zaiola haurrari nahiz gazteari, ez egin dudarik. Bego, beraz, horretan.

M. E.

1. JIMENEZ DE ABERASTURI, L.M.: "Reflexiones ante el día del libro", in: *Egin*, 86.04.06.

2. PORRAS, G.: "Campañas de promoción de la lectura infantil y juvenil en la escuela", in: *El Libro Español*, 309. zk., 1984eko martxoa.

3. Id.

4. RODRIGUEZ DE RIVERA Y MORON, A.: "El libro español ante la C.E.E.", in: *Seer*, 2. zk., 1985eko urria.

5. RINCON, L.: "Sobre política cultural", in: *Hitz irakaskuntza*, 9. zk. MORENO, V.: *El deseo de leer*, Pamiela, Iruñea, 81-84 or. GIL DE SAN VICENTE, I.: "Leer: acto revolucionario", in: *Egin*, 86.04.26.

6. MORENO, V.: aip. lib.

7. Id.

8. BEJAR, M.J.: "El empobrecimiento del lenguaje", in: *El País educación*, 86.04.01.

9. CALVO, B.: "Las bibliotecas infantiles y la afición por la lectura", in: *El Libro Español*, 309. zk., 1984eko martxoa.

10. MEES, L.: "Bidaia fantastikoa liburutegetan zehar (I) eta (II)", in: *Habe*. CARRERAS, C. eta beste: *Organización de una biblioteca escolar, popular o infantil*, Ed. Paidós-Rosa Sensat, 1985.